

Mosebacke torg 1

Arméns tekniska skola

Kortfattad historik

av Yngve Rosander

Under tiden närmast före och närmast efter andra världskrigets utbrott pågick en mycket stark upprustning och modernisering av vårt försvar. På vapensidan tillkom ett högklassigt luftvärn och pansarvärn. Signalsidan erhöll sambandsmateriel och på motorsidan gjorde olika typer av stridsfordon sitt intåg.

Ända till långt fram på 1900-talet ansågs man kunna lära sig vårda tygmateriel (tygmateriel kommer från tyska *zeug*, jfr verktyg, seltyg m.m.) endast genom erfarenhet utan någon särskild utbildning. Vid artilleriförbanden hade vapenofficerare, utbildade vid Carl Gustafs stadsgevärsfaktori i Eskilstuna, högsta ansvaret för vården och för förvaltningen av vapen. Vid andra förband hade officerare samma uppgifter men som bisyssla. På sina håll svarade underofficerare, s k uppbördsmän, för förrådsunderhåll och förvaltning av tygmaterielen. Den tekniska skötseln av tygmaterielen handhades av beställningsmän, som reparerade och tillverkade materiel. Hovslagare och andra hantverkare inom försvaret hade samma benämning.

För att göra det möjligt att rationellt förvalta det stora kapital som tygmaterielen representerade och för att snabbt kunna få fram erforderlig materiel vid mobilisering hade man vid tiden för andra världskrigets utbrott infört en specialutbildning för tygofficerare och tygunderofficerare vid Carl Gustafs stadsgevärsfaktori. Tygofficerarna erhöll en tvåårig utbildning och tygunderofficerarna en ettårig.

Förutom i ämnen som hade med förvaltning att göra fick tygofficers- och tygunderofficersleverna en ordentlig träning i hantverk, för att man t ex skulle lära känna egenskaperna i det material som tygmaterielen bestod av. Sålunda fick eleverna på tygunderofficersutbildningen i Eskilstuna tillverka tobaksdosor och ända fram till sommaren 1941 tygofficerarna själva sätta samman sina mausergevär m/96.

Tygofficers- och tygunderofficersutbildningen i Eskilstuna bedrevs i det s k universitetet, en byggnad på faktoriholmarna. Där hade man också börjat utbilda beställningsmän på vapensidan. Deras studier omfattade inte bara militära- och tekniska ämnen, utan även vanliga skolämnena som matematik, svenska och historia. Detta senare var en nyhet i förhållande till tidigare beställningsmannautbildning.

Vad stort sker, sker tyst. Det gäller också för tygförvaltningsskolans tillkomst, 15/9 1942, på Söders höjder i huset Mosebacketorg 1 (nu Fiskargatan 1, se omslaget), byggt omkring år 1840 för navigationsskolans räkning. Huset ligger alldeles intill den kända Mosebacketerrassen, där Strindberg låter Röda Rummet börja. Skolans expedition låg då på Hornsgatan 58. Den första kursen ordnades för ammunitionsförvaltare, en yrkeskår som bl a sysslade med desarmering.

Man ville enligt senare pressuppgifter tala så litet som möjligt om skolans tillkomst, eftersom det under krigsåren, då parollen var "en svensk tiger", skulle vara så tyst som möjligt om Sveriges försvar.

Hösten 1942 flyttades tygofficers- och tygunderofficersutbildningen till tygförvaltningsskolan i Stockholm från "universitetet" i Eskilstuna. Med till huvudstaden följde flera skickliga lärare från det gamla faktoriet i smedstaden, bl a sedermera förste arméverkmästare Ragnar Jarevik (tidigare Johansson) den kanske främste bäraren av hantverkstraditionerna från Eskilstuna.

År 1943 hade tygförvaltningsskolan på allvar kommit igång med sin verksamhet. Man flyttade nu till den Hellgrenska fastigheten på Götgatan 66 som en gång inrymt Skandinaviens största tobaksfabrik. Verkstäder hade man i fabrikslokalerna. Kansliet låg i tobaksfabrikörernas gamla privatbostad.

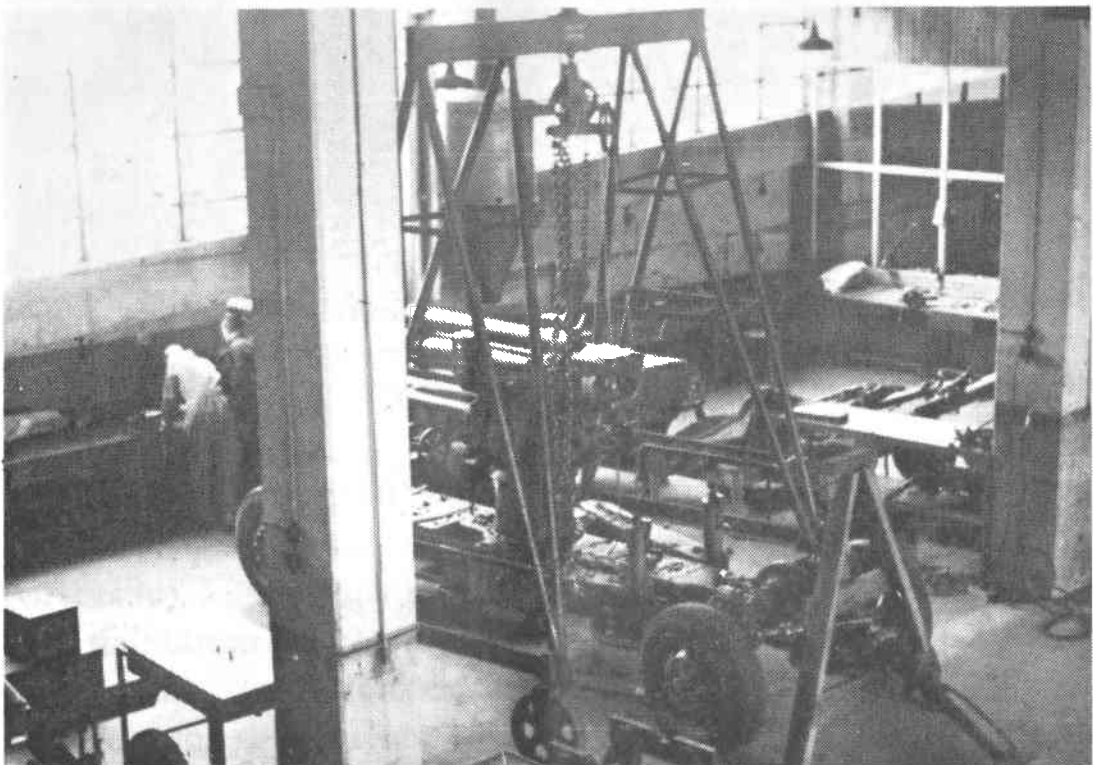

Gathuset Götgatan 66, under sexton år (1943-1956) bl a kanslihus för tygförvaltningsskolan, sedan 1983 bl a tjänstebostad för biskopen över Stockholms katolska stift.

På skolan utbildades nu, förutom tygofficerare och tygunderofficerare, beställningsmän för artilleri, handvapen, luftvärn, motorfordon, pjäs och signal. Dessutom anordnades kurser för bl a tekniker och förvaltningspersonal samt en utbildning för värnpliktiga mekaniker. Civilämnesutbildningen för beställningsmannaeleverna skulle ligga på ungefär samma nivå som teknisk realexamen. Senare blev fackskolan normgivande.

Norra järngraven vid Slussen från markytan, en av Stockholms kanske ur miljösynpunkt sämsta arbetsplatser. Där hade man börjat bedriva en luftvärnsmekanikerutbildning redan år 1941, alltså året innan tygförvaltningsskolan började sin verksamhet.

Lv-pjäswerkstaden i Norra järngraven.

Motorutbildning vid Karlavägen 96 åren 1945-1956.

Bärgningstjänst vid arméns motorskola.

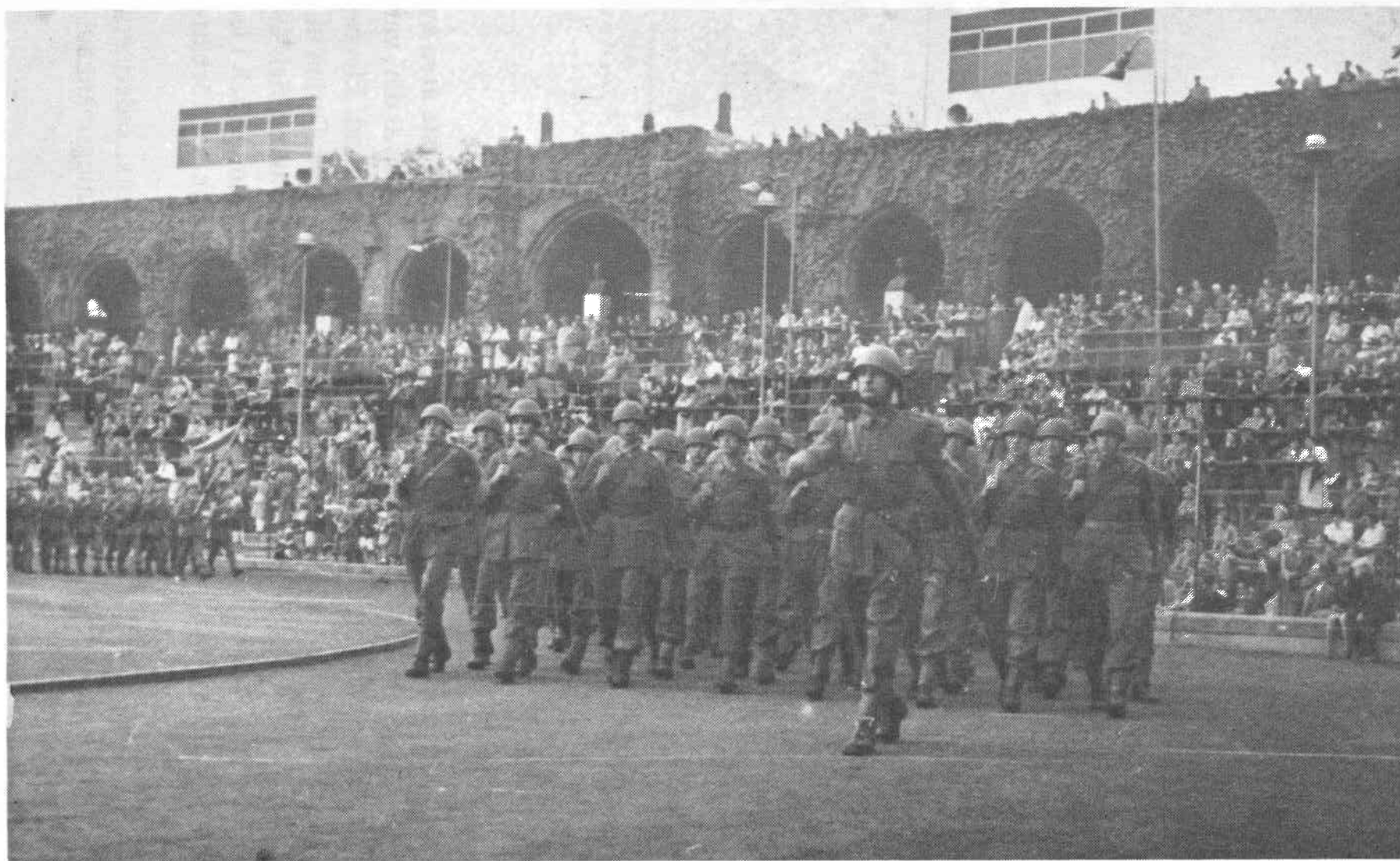
Beställningsmannalinjen före sommarövning uppställda på f d Lv 3:s kaserngård.

Stridsvagnsutbildning vid Karlavägen 96 på Strv m 40.

Vad som skilde den tekniska utbildningen under de första åren av skolans verksamhet från den som senare kom att bedrivas där, var att undervisningen då var mer hantverksmässigt betonad. Eleverna gjorde själva verktyg som man idag kan se på ATS. Denna utbildning med bl a arv från gamla Eskilstuna gevärsfaktori fick senare stryka på foten för mer utbildning i militära ämnen och i ledarskap, en undervisning som sedermera ytterligare har förbättrats.

År 1949 fick skolan också en teknisk mästarkurs, sedermera arméverkmästarkurs, som en påbyggnad på beställningsmannautbildningen.

Kapten Schältz leder mannar från tygförvaltningsskolan vid parad 6 juni 1952.

Förutom i lokalerna vid Götgatan 66 kom skolan under tiden där att ha undervisning på ytterligare 11 platser i Stockholm.

- 1) Gärdet, exercisfält
- 2) Järngraven, Slussen, utbildningsverkstäder för pjäsmekanik, vapen och svets.
- 3) Karlavägen 96, utbildning för bil-, stridsvagns- och maskinmekanik.
- 4) Linnégatan 89, förläggingsutrymmen.
- 5) Medborgarhuset, gymnastik och bad.
- 6) Piccadillybiografen, samlingsal.
- 7) Sturebadet, gymnastiksal och bad.
- 8) Stuvsta skjutbana.
- 9) Tantolunden, exercis.
- 10) Zinkensdamm, idrottsplats.
- 11) Östberga, exercisfält.

Efter krigsslutet fick tygförvaltningsskolan successivt avstå från de lokaler som ägdes av Stockholms stad. År 1956 påbörjades därför en utflyttning av undervisningsverkstäderna till Stockholms tygstation f d lokaler på Solvallaområdet. Fem år senare övertogs en av A1:s kaserne på Rissne och 1963 hela Rissneområdet. Tygförvaltningsskolan blev en självständig enhet. Förut hade chefen för skolan varit underställd chefen för A1 men blev nu underställd chefen för milo Ö. Arméingenjörskadettskolan överfördes till tygförvaltningsskolan, liksom en del fackkurser bl a för medicinsk personal.

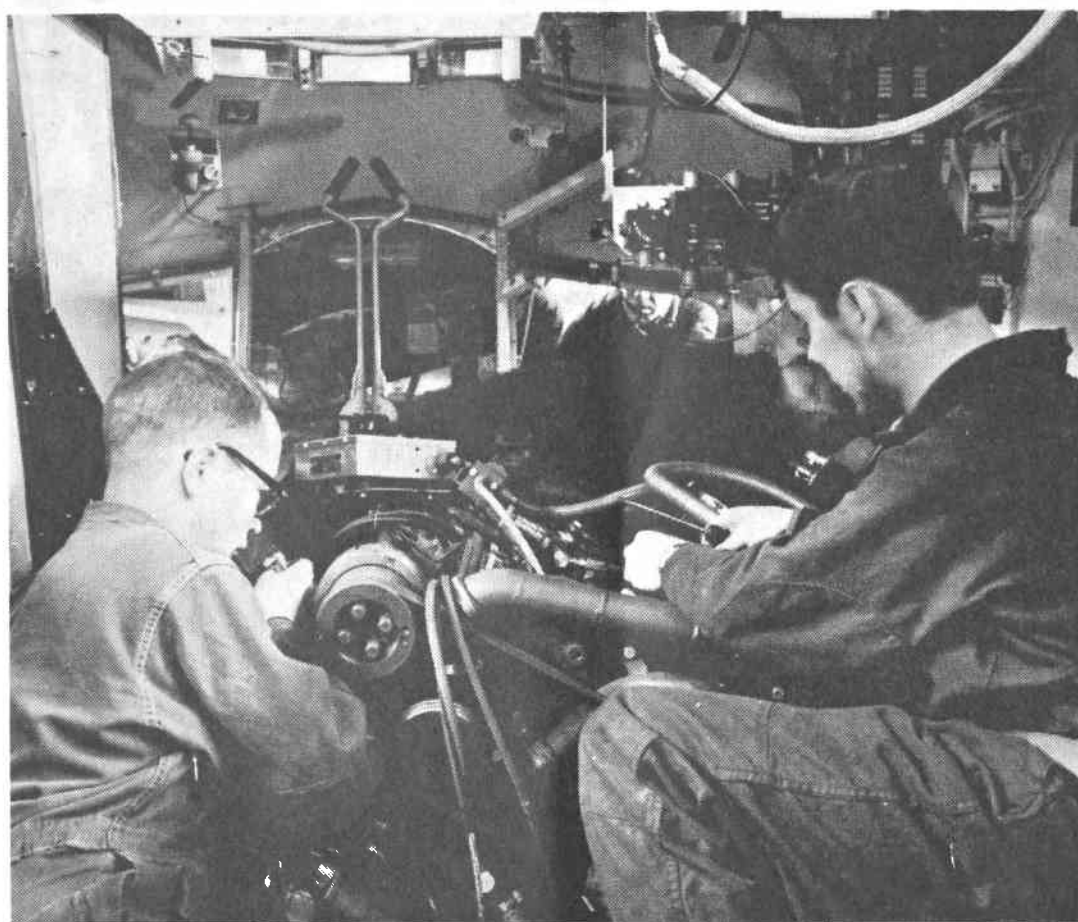
Rissne gamla herrgårdsbyggnad från 1600-talet, tidigare bl a tjänstebostad för chefen för livgardets dragoner.

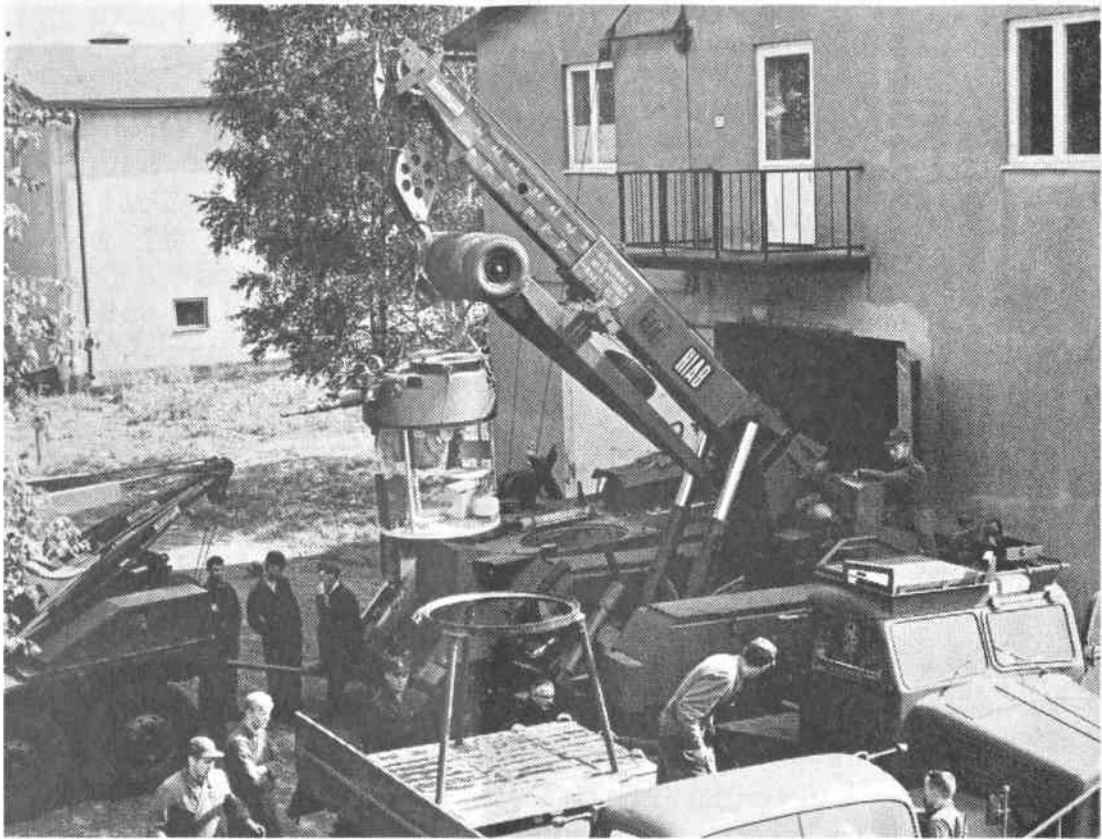
Skolans kanslihus, tidigare A1:s kanslihus, i den lummiga grönska som kännetecknade hela Rissneområdet.

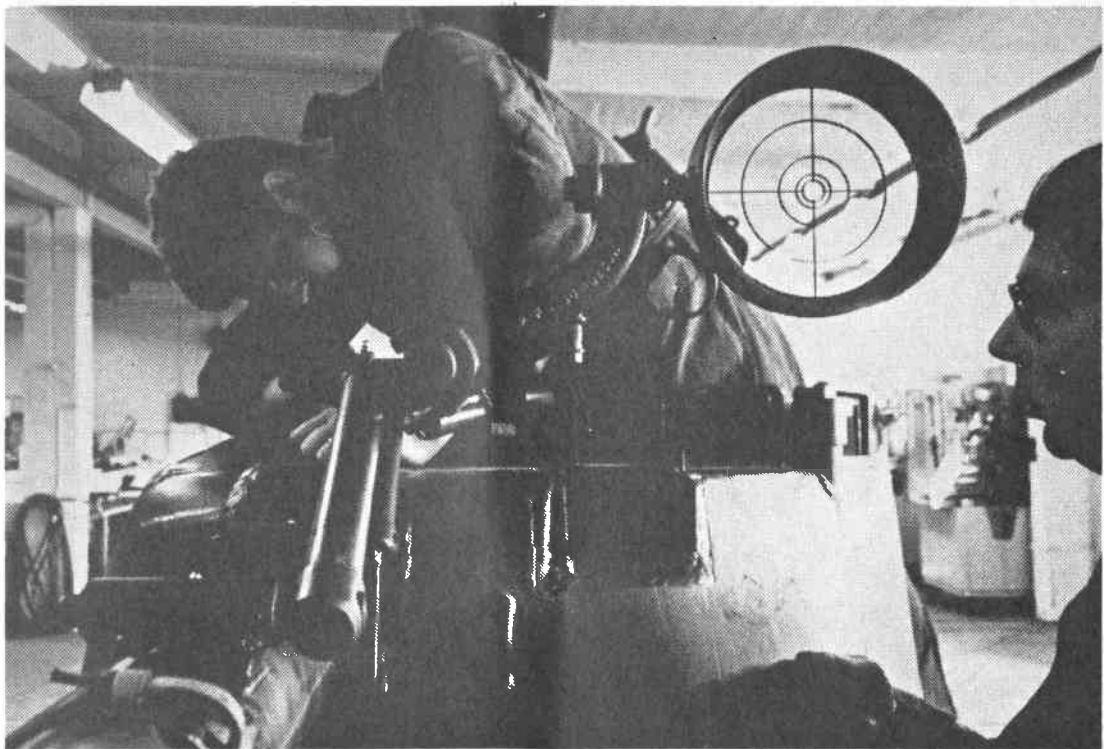
Undervisning på tryckluftsbromssystem 1965. Drifingenjör Bror-Yngve Persson är lärare.

Utbildning på motoraggregat pbv 302.

Tornlyft på pbv 302.

Justering av akan på pbv.

Förberedelse för lastning av strv 101 vid studiebesök.

År 1973 bröts förvaltningsutbildningen ur tygförvaltningsskolan och sammanfördes med intendenturförvaltningsskolans utbildning till Försvarets förvaltningsskola med lokalisering till Frösundaområdet.

År 1977 ändrade tygförvaltningsskolan namn till Arméns tekniska skola (ATS). Två år senare, 1979, överlämnades Rissnedelen av ATS, enligt en tidigare träffad överenskommelse, till Sundbybergs kommun. Kansliet och verksamheten på Rissnedelen flyttade i stället in på F8:s gamla område på Barkarby flygplats.

Kanslihuset på Barkarby flygplats.

Vid S1:s avflyttning till Enköping år 1981 övertogs den signalmekanikerutbildning som tidigare hade bedrivits vid Stabs- och sambandsskolan i Uppsala av ATS.

År 1981 avvecklades successivt civilämnesutbildningen vid ATS och lades över på Komvux.

Den nya befälsordningen, NBO, som medför en helt ny princip för utbildningsgången inom försvaret, tar bort begreppet civilmilitär för tekniker inom armén. De titlar som denna kår haft avskaffas och dessa yrkesmän får de vanliga militära benämningarna. Utbildningen vid ATS har förändrats för att passa in i NBO. I och med NBO:s genomförande skall eleverna ha viss bestämd civilämneskompetens vid kursstart. Teknikerskola 1 och teknikerskola 2 har avskaffats och ersatts med en förberedande officerskurs, FOK, och en officerskurs, OK. Arméverkmästarutbildningen genomförs nu som Krigshögskolans tekniska kurser. Arméingenjörsutbildningen i dess nuvarande form kommer att fortsätta till omkring år 1987 och ersätts då med Militärhögskolans kurser.

Förste chef för tygförvaltningsskolan (1942-1950) blev majoren i fälttygkåren Herman Schulz-Steinheil som från Linköping hade ansvaret för den luftvärnsmekanikerutbildning som år 1941 hade påbörjats vid Norra Järngraven i Stockholm. Den dynamiske chefen var dock inte endast en energisk officer som kämpade hårt för att få fram behövliga ekonomiska och materiella resurser för sin skola, utan även en framstående filatelist som givit ut internationellt uppskattade arbeten om sitt andra specialområde.

Skolans andre chef, överstelöjtnanten i fälttygkåren Anders Westerberg (1950-1959), ledde flyttningen till och upprustningen av Solvallaområdet.

Dennes efterträdare, översten i fälttygkåren Bengt Bernström (1959-1973), var tillika civilekonom med en mycket gedigen ekonomisk utbildning. Han fullföljde flyttningen till Rissne, och fick som förste chef uppleva en samlad skola.

Den fjärde skolchefen, överste Greger Lindberg (1973-1981), var ursprungligen A4-artillerist från Östersund som efter utbildning vid tygförvaltningsskolan blev tygofficer. Det var han som under segslitna förhandlingar med civila och militära myndigheter förberedde omlokaliseringen till Östersund.

1981 blev överste Gunnar Barkerud, ursprungligen arméingenjör, den förste tekniske officer som erhållit skolans högsta ämbete. Denne fick fortsätta att bygga upp skolans verksamhet i Östersund och blev också den förste skolchefen i den nya hypermoderna skolan i jämtlandskommunen.

Många färgstarka personer har arbetet på ATS och dess föregångare tygförvaltningsskolan och mycket intressant finns att berätta om dessa för hela försvaret så viktiga institutioner.

HM Konungen invigde 28 september 1984 Arméns tekniska skola i Östersund. Den stockholmsepok som började år 1942 på det Strindbergska Mosebacke är slut, men skolan lever vidare.

Yngve Rosander

Anm.

Omslagsbilden av Mosebacke torg 1 är en kopia av ritning 163,1 i Stadsarkivet.